

Macrofaunanieuwsmail 44, april 2004

Allereerst een technische mededeling: omdat hotmail te klein en te spamgevoelig is voor het op een juiste manier ontvangen van de kopij (met foto's etc.) wil ik dat adres niet meer gebruiken, verzoek om kopij voorlopig naar M.greijdanus@riza.rws.minvenw.nl te sturen terwijl ik probeer aan een korter en makkelijker adres te komen.

Hierbij een nieuwe nieuwsmail met wat reacties op de vorige nieuwsmail, wat bijzondere vondsten en zelfs een nieuwe soort voor Nederland. Veel leesplezier! Marianne

Reacties *Limnopus rufoscutellatus*

Naar aanleiding van je vraag in Macrofaunanieuwsmail 43 (maart 2004) kan ik je zeggen dat *Limnopus rufoscutellatus* niet is aangetroffen bij het provinciale werk aan macrofauna in Noord-Holland tussen 1979 en nu. Wel heb ik deze soort gevonden vorig jaar tijdens een excursie met de sectie Everts van de NEV in Westbroek in het Vechtplassengebied. Hier zaten meerdere (ca. 10?) exemplaren in een brede sloot (ca. 3 m breed), aan één kant beschaduwd door overhangende bomen en struiken, aan de andere kant hooiland. Helder water, diepte ca. 60 cm. Langs de oevers vooral grassen en enkele kruiden. Dit terrein is in beheer bij SBB als natuurreservaat (km hok 136-464). Gert van Ee Provincie Noord Holland

G. van Ee
Provincie Noord-Holland
Afdeling TMP/OND
Postbus 123
NL - 2000 MD Haarlem
t 023 514 3088

Privé e-mail adres: g.ee@planet.nl

Zag tot mijn vreugde dat er in jullie gebied nu ook deze bijzondere schaatsenrijder is gevonden. In 2003 hebben wij op 2 locaties dit dier aangetroffen. Het eerste biotoop is net als jullie vindplaats een soort ven. De waterstand is hier dusdanig verhoogd dat het omliggende terrein inclusief struikgewas onder water is komen te staan. De struiken zorgen voor veel schaduw boven het water en bieden hiermee schuilmogelijkheden voor o.a. schaatsenrijders. Volgens de wantsenatlas is dit een ideaal habitat voor *L.rufoscutellatus*. Het vreemde is echter dat we de soort ook in het Gasterensche Diep hebben gevonden. Dit is een beektraject waar permanent stroming op zit dus de schaatsenrijder zal gebruik hebben moeten maken van stilstaande hoekjes. Ook hier is onder een boom schaduw maar dit zal gering zijn. Beide waarnemingen zijn bij Berend Aukema gemeld maar ik heb er nog niets van terug gehoord. Ben daarom blij om te horen dat er meer waarnemingen van de afgelopen tijd bekend zijn en dat het dus minder waarschijnlijk is dat het hier gaat om toevalstreffers. Mochten er meer meldingen bij je binnen komen dan hoor ik het graag. Jeroen Meeuse WS Hunze en Aas.

Limnopus rufoscutellatus is in 2003 op veel plaatsen gevangen, met name in Friesland, maar ook in Gelderland, Utrecht en Zeeland! Van tijd tot tijd zien we een toename van de waarnemingen (tijdelijke vestigingen en aanvoer uit het oosten?)!

Groeten, Berend Aukema, ministerie van LNV

Bijzondere soorten in 2003 Bureau Waardenburg

In 2003 heeft Bureau Waardenburg voor diverse opdrachtgevers macrofauna-onderzoek uitgevoerd. Daarbij zijn een aantal zeldzame of bijzondere soorten aangetroffen. In onderstaande tekst worden de meest opmerkelijke soorten genoemd.

In de veenplas Terra Nova heeft Bureau Waardenburg in opdracht van de Gemeentewaterleidingen Amsterdam onder meer bodemonsters genomen die geanalyseerd zijn op macrofauna.

Daarbij is de bijzondere borstelworm *Arcteonais lomondi* aangetroffen.

Arcteonais lomondi is een soort van meren, waar hij op slibbodems leeft. Soms op grote dieptes, waar geen andere Naididae kunnen leven. Volgens de zeldzaamheidslijst van de macrofauna is deze soort in Nederland met slechts 2 vindplaatsen zeer zeldzaam. Het is mogelijk dat er meer gebieden zijn, waar de soort voorkomt, maar die niet worden bemonsterd op de wijze zoals wij dit hebben gedaan, waarbij tientallen liters slib met fijn organisch materiaal zijn uitgezocht op macrofauna.

In opdracht van het Zuiveringsschap Hollandse Eilanden en Waarden heeft Bureau Waardenburg 159 macrofaunamonsters geanalyseerd, wat onder meer de volgende bijzondere soorten opleverde:

Branchiodrilus hortensis

In 2002 werd deze soort voor het eerst door ons aangetroffen in De Giessen (zie macrofaunanieuwsbrief 36). Op die locatie werd hij in januari 2003 niet teruggevonden, maar halverwege 2003 vonden we een exemplaar in een brede watergang in de buurt van de Giessen op ca. twee km afstand van de vindplaats in 2002. Hierbij alsnog de foto gemaakt door Stephan Langeweg. Binnenkort verschijnt er een artikel over deze soort in de Nederlandse Faunistische Mededelingen.

Branchiodrilus hortensis



Psammoryctides moravicus

Deze borstelworm hebben wij aangetroffen in een brede watergang bij Hoornaar. De soort is in ons land zeer zeldzaam en vooralsnog alleen bekend van de Waal, de Amstel en de Nieuwe Merwede. In het buitenland is *P. moravicus* talrijk in het Donaugebied. In Nederland wordt deze soort als een exoot beschouwd die afkomstig is uit dit gebied en die zich mogelijk nog wat verder zal uitbreiden.

Embolocephalus velutinus

Nog een bijzondere borstelworm die is gevonden in Zuid-Holland en wel in het Merwedekanaal bij Gorinchem. *E. velutinus* is vermoedelijk een nieuwe soort voor Nederland. In het buitenland is het vooral een soort van schone oligo- tot mesotrofe meren. Deze vindplaats in het kanaal is dus wel opmerkelijk.

Orthoclaadiinae

In het Merwedekanaal is een prepupae aangetroffen van een nog onbekend genus behorende tot de Orthoclaadiinae. Zowel Henk Vallenduuk en Henk Moller Pillot kennen de soort niet en weten niet tot welk genus het behoort.

Met dank aan Ton van Haaren voor controle van determinaties en aanvullende informatie.

Literatuur:

Haaren, T. van, 2002.

Eight species of aquatic Oligochaeta new for the Netherlands (Annelida). Nederlandse Faunistische Mededelingen 16-2002: 39-56.

Nijboer, R. & P. Verdonschot (red.), 2001.

Zeldzaamheid van de macrofauna van de Nederlandse binnenwateren. WEW Themanummer 19. Alterra, Wageningen.

Timm, T. & H.H. Veldhuijzen van Zanten, 2002.

Freshwater Oligochaeta of North-West Europe. World Biodiversity Database CD-ROM Series. ETI/STOWA/RIZA.

Nieuw voor Nederland: *Pectinatella magnifica*

Tijdens het hydrobiologisch onderzoek van afgelopen jaren werden regelmatig soorten macrofauna gevonden die nieuw zijn voor het beheersgebied van waterschap Hunze & Aa's. In april 2003 werd in de benedenloop van de Hunze een zeer bijzondere vondst gedaan, te weten een diersoort die nieuw is voor Nederland! Het unieke dier betreft een mosdiertje (Bryozoa) met de naam *Pectinatella magnifica*. Oorspronkelijk is deze soort afkomstig uit Noord-Amerika waar het in sommige wateren zelfs tot overlast kan zijn. In Europa was deze soort al bekend uit o.a. Duitsland, Frankrijk en voornamelijk Oost-Europese landen.

Deze groep primitieve dieren behoort net als sponzen tot de filtreerders van een watersysteem. Afhankelijk van de soort worden grote kolonies gevormd die bijdragen aan de zuivering van het water. Ze komen het meest voor op harde oppervlakken als zandkorrels, stenen, planten, hout en schelpdieren. Echter ook algenkolonies kunnen gebruikt worden voor de aanhechting. Als voedsel dienen vooral micro-organismen zoals roeipootkreeftjes en kiezelwieren. Grote kolonies mosdiertjes worden op hun beurt gegeten door vis en muggenlarven en maken hiermee deel uit van de voedselkringloop.

Mosdiertjes komen zowel in zeewater als ook in zoetwater voor. De laatste groep is indicatief voor zuiver water en kan daardoor gebruikt worden voor het bepalen van de waterkwaliteit. In Nederland wordt echter weinig gebruik gemaakt van de organismen vanwege de complexiteit in de determinatie van de volwassen dieren. Bij het uitzoeken kan echter gelet worden op voortplantingseieren of wintereieren (statoblasten). Deze worden door de mosdiertjes gevormd om na een ongunstige periode, zoals tijdelijke droogval of bevriezing, zich opnieuw te kunnen vestigen. Ook dienen de statoblasten om op een andere locatie zich te vestigen. Een gedeelte van de statoblasten heeft aanpassingen om te blijven drijven of om zich te kunnen hechten aan plantenmateriaal / drijvende objecten. Omdat deze groep landelijk gezien vrij weinig wordt bemonsterd is het waarschijnlijk dat een aantal soorten mosdiertjes in werkelijkheid vaker voorkomen dan onderzoek aantoont.

Bron :

Lacourt, A.W. (1982). Handleiding voor het project Bryozoa van binnenwateren. Stichting European Invertebrate Survey - Nederland. Leiden, 11p.

<http://www.ucmp.berkeley.edu/bryozoa/bryozoa.html>

<http://www.civgeo.rmit.edu.au/bryozoa/links.html>



einde nieuwsbrief 44 april 2004